

Succesvol studeren in het hoger onderwijs

Een kritische blik op de gids 'Succesvol studeren. Tips voor beleid en praktijk in hoger onderwijs'

Ann Van Lommen

Januari 2012

VLAAMS VERBOND VAN KATHOLIEKE HOGESCHOLEN
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

ond.vvkho.be

Inhoud

1	Inleiding	2
2	Het ontstaan van de gids	2
3	Kritische bedenkingen bij de gids	3
	3.1 Opbouw van de gids.....	3
	3.2 De inhoud van de gids in samenhang met de masterproeven ‘Verder studeren is ... Een kwalitatief onderzoek naar de beleving van studenten met een functiebeperking in het Vlaamse hoger onderwijs’ en ‘Inclusief hoger onderwijs: het perspectief van docenten. Een kwalitatieve bevraging’	3
	3.2.1 Het ontbreken van een bevraging van studenten en docenten.....	3
	3.2.2 Het Universal Design for Learning-principe.....	4
	3.2.3 De ondersteuning door andere studenten (met een functiebeperking)	5
	3.2.4 De nood aan betere communicatie	6
	3.2.5 De overgang naar werk	7
	3.2.6 De verspreiding van de gids.....	7
4	Conclusie.....	7

1 Inleiding

Op 22 september 2011 heeft het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO) de gids *Succesvol studeren. Tips voor beleid en praktijk in hoger onderwijs* voorgesteld.¹ Met deze gids wilde het SIHO al het personeel en alle studenten uit het hoger onderwijs helpen om het hoger onderwijs zo inclusief mogelijk te maken. In dit artikel worden de gids en twee masterproeven over deze thematiek besproken.

2 Het ontstaan van de gids

In 2009 vatten de medewerkers van het SIHO initieel het plan op om een gids te maken over studeren met autismespectrumstoornissen, bedoeld voor studenten met deze beperking. Al tijdens de eerste bijeenkomst met experts uit het onderwijsveld, belangengroepen en ervaringsdeskundigen bleek evenwel dat de gids niet op één beperking gericht mocht worden. Uiteindelijk is ervoor gekozen om de doelgroep te heroriënteren door de focus van de gids meer te leggen op het beleid en het personeel van de onderwijsinstellingen. Op die manier kon de nadruk meer gelegd worden op “inclusie” binnen het onderwijs, en niet meer op “integratie” van studenten met een functiebeperking.

Om de concrete inhoud van de gids te bepalen, dacht men er aanvankelijk aan om de verschillende doelgroepen te bevragen over welke thema’s ze (nog) informatie wens(t)en te verkrijgen. Uiteindelijk is er vanuit het SIHO beslist om zich te baseren op onderwerpen die in (internationale) wetenschappelijke artikelen naar voren komen. Hiervoor heeft het SIHO de medewerking gevraagd van studenten van de UGent en de VUB. Daarnaast bevat de definitieve gids ook de belangrijkste tips uit de SIHO-gids *Op-stap naar werk* omdat de overgang naar werk onlosmakelijk met “succesvol studeren” verbonden is.²

De gids *Succesvol studeren* bevat vier onderdelen waarin telkens eerst algemene informatie en vervolgens concrete tips gegeven worden:

1. Overgang van secundair naar hoger onderwijs
2. Beleid van de instelling
3. Opleiding
4. Overgang van hoger onderwijs naar werk

¹ *Succesvol studeren. Tips voor praktijk en beleid*, SIHO, 2011, 71 p., http://www.siho.be/files/gids_succesvol_studeren.pdf.

² *Op-stap naar werk*, SIHO en De Werkbank, 2011, 65 p., <http://www.siho.be/files/Gids%20op-stap%20naar%20werk.pdf>.

3 Kritische bedenkingen bij de gids

3.1 Opbouw van de gids

Op de opbouw van de gids is niets aan te merken. Hij is duidelijk opgebouwd waarbij er een goede afbakening van de onderdelen is. Een pluspunt is dat er zoals reeds gezegd, per onderdeel eerst theoretische informatie gegeven wordt waarna er concrete tips volgen.

3.2 De inhoud van de gids in samenhang met de masterproeven ‘Verder studeren is ... Een kwalitatief onderzoek naar de beleving van studenten met een functiebeperking in het Vlaamse hoger onderwijs’ en ‘Inclusief hoger onderwijs: het perspectief van docenten. Een kwalitatieve bevraging’

De gids wordt besproken in samenhang met de masterproeven *Verder studeren is ... Een kwalitatief onderzoek naar de beleving van studenten met een functiebeperking in het Vlaamse hoger onderwijs*³ en *Inclusief hoger onderwijs: het perspectief van docenten. Een kwalitatieve bevraging*⁴ omdat beide proeven ook zeer waardevolle informatie bevatten in verband met het studeren met een functiebeperking.

3.2.1 Het ontbreken van een bevraging van studenten en docenten

Hierboven is reeds aangegeven dat de inhoud van de gids uiteindelijk enkel gebaseerd is op wetenschappelijke artikelen. Volgens mij was een bevraging van studenten en personeelsleden uit het hoger onderwijs hier op zijn plaats geweest. Zo zou immers nog duidelijker geworden zijn waar de nood aan informatie het hoogst is. Waarschijnlijk waren er niet voldoende middelen om een bevraging te organiseren.

Een combinatie van wetenschappelijke lectuur en bevraging zou beter geweest zijn want er zijn vooral artikelen van buitenlandse wetenschappers gebruikt. De vraag is echter of hun bevindingen ook in de Vlaamse onderwijscontext gelden. Daarom is het ook jammer dat de onderzoeken in het kader van de masterproeven pas begonnen zijn nadat het SIHO-project al gestart was. De onderzoekers hebben hun informatie immers uit interviews met studenten en docenten gehaald. Dat er maar twaalf docenten en 28 studenten met een functiebeperking bevraged zijn, doet hier geen afbreuk aan. Wel is het te betreuren dat enkel docenten bereikt zijn die positief staan tegenover studenten met een functiebeperking. Hiermee is niet gezegd dat die docenten geen knelpunten aangehaald hebben, maar er zal meer veranderd moeten worden dan in deze masterproeven aangegeven wordt, om de andere docenten over de streep

³ SOETAERT, J., *Verder studeren is ... Een kwalitatief onderzoek naar de beleving van studenten met een functiebeperking in het Vlaamse hoger onderwijs*, onuitg. masterproef, master in de Orthopedagogische wetenschappen, afstudeerrichting Orthopedagogie, UGent, 2011, 78 p. De masterproef is gepresenteerd tijdens het congres van het LINK-netwerk - een netwerk van Europese organisaties die de belangen behartigen van studenten met een functiebeperking - *How Do You Make Change Happen? The only disability is the reluctance to change* (Antwerpen, 5-6 juli 2011).

⁴ JACKMAERT S., *Inclusief hoger onderwijs: het perspectief van docenten. Een kwalitatieve bevraging*, onuitg. masterproef, master in de Onderwijskunde, VUB, 2011, 59 p. De masterproef is samen met de SIHO-gids gepresenteerd.

te trekken. Uit de bevraging van de studenten blijkt alleszins dat er nog meer problemen optreden dan de bevroagde docenten meegeven, al blijven de bevroagde studenten over het algemeen wel zeer positief.

3.2.2 Het Universal Design for Learning-principe

Een belangrijk onderdeel van het beleid en de praktijk rond het studeren met een functiebeperking is het zogenoemde ‘Universal Design for Learning’-principe volgens hetwelk de lessen voor elke student toegankelijk zijn, zonder dat er individuele maatregelen genomen moeten worden. De gids geeft een duidelijke beschrijving van de kenmerken en richtlijnen van dit principe, wat de toepassing ervan allicht zal bevorderen. Deze aandacht is zeker terecht. Uit de bovenvermelde masterproeven blijkt immers dat de bevroagde docenten stellen dat ze nu al goed in het teken van het ‘Universal Design for Learning’-principe werken, wat de bevroagde studenten echter tegenspreken.

Er zullen evenwel altijd uitzonderlijke situaties of behoeften zijn die een bijkomende individuele aanpassing - de zogenoemde ‘redelijke aanpassing’ - vragen. Daarom is het goed om het beleid af te stellen op het Universal Design for Learning-principe, aangevuld door ‘redelijke aanpassingen’. Uit het onderzoek van Jolien Soetaert blijkt dat de bevroagde studenten van oordeel zijn dat het beleid hierrond binnen de onderwijsinstellingen nog verbeterd kan worden. De mogelijke aanpassingen verschillen nogal van onderwijsinstelling tot onderwijsinstelling en zelfs van departement tot departement. In de gids zijn enkele mogelijke aanpassingen mooi besproken. Hij adviseert ook om de desbetreffende aanpassingen bij de aanvang van het academiejaar met de betrokken student te bespreken.

Het beleid rond ‘redelijke aanpassingen’ moet zeker gecentraliseerd worden. Dit is trouwens een *must* in het kader van het gelijkheidsbeginsel. Aangezien het probleem niveau-overstijgend is, is er nood aan overleg op centraal niveau, zoals bijvoorbeeld binnen de Vlor. Op die manier kan een algemene richtlijn betreffende de ondersteuning van leerlingen/studenten met een functiebeperking opgesteld worden. Natuurlijk mogen er ook noodzakelijke afwijkingen per onderwijsniveau en per opleiding plaatsvinden. Maar als de verschillende onderwijsinstellingen erin zouden slagen om te voorzien in de redelijke aanpassingen die de richtlijn voorschrijft, zou er al een grote stap gezet zijn om leerlingen/studenten met dezelfde ondersteuningsbehoeften op gelijke voet te behandelen.

Hierbij moet ook benadrukt worden dat de noodzakelijke ‘redelijke aanpassingen’ tevens bij leerlingen/studenten met eenzelfde functiebeperking kunnen verschillen. De ene student met een visuele beperking heeft bijvoorbeeld nood aan voorleessoftware, terwijl een andere student met deze beperking beter met een vergrootscherm werkt. Er moet dus steeds individueel bekeken worden of een aanpassing al dan niet ‘redelijk’ is. Op die manier zal ook de kans kleiner worden dat leerlingen/studenten met een functiebeperking naar de rechtbank stappen om de onderwijsinstellingen wegens ‘het weigeren van redelijke aanpassingen’ te laten veroordelen en hiervoor een schadevergoeding te vragen; die weigering kan immers

beschouwd worden als een vorm van discriminatie.⁵ Bij dit alles moet de overheid natuurlijk ook de middelen geven zodat de instellingen deze redelijke aanpassingen kunnen verschaffen. Sowieso zal de rechtspraak hierin een grote rol spelen.

Met het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap hebben de leerlingen/studenten met een functiebeperking in ieder geval een extra rechtsgrond om 'het weigeren van redelijke aanpassingen' aan te vechten.⁶ Indien er enkele uitspraken zullen zijn, zal het voor de onderwijsinstellingen en de overheid duidelijker worden wat hun verplichtingen zijn. De rechtbank van eerste aanleg te Leuven en die van Gent en het hof van beroep van Gent hebben in casussen betreffende de ondersteuning van doventolken, al een idee gegeven van wat er bij deze vorm van ondersteuning van de scholen en overheden verwacht wordt.⁷ Vooral het hof van beroep heeft duidelijkheid gebracht wat de verantwoordelijkheid van de (Vlaamse) overheid betreft. In deze casussen hebben de rechters geoordeeld dat de leerlingen onvoldoende concrete aanwijzingen aangebracht hebben dat de onderwijsinstellingen 'redelijke aanpassingen' hebben geweigerd; daarentegen oordeelden de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Gent en het hof van beroep dat de Vlaamse overheid wel 'redelijke aanpassingen geweigerd heeft. Volgens de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg kon/kan en moest/moet de (Vlaamse) overheid maatregelen nemen om het tekort aan doventolken te verhelpen. Het hof van beroep gaat nog een stap verder. Het stelt immers dat er wel voldoende beschikbare tolken zijn. Volgens het hof van beroep moet de ondersteuning door doventolken zo georganiseerd worden dat de beschikbare doventolken, de gevraagde tolkuren kunnen uitvoeren.

3.2.3 De ondersteuning door andere studenten (met een functiebeperking)

De SIHO-gids wijst ook op het belang van *peer tutoring*. Dit wil zeggen dat oudere studenten helpen bij de ondersteuning van studenten (met een functiebeperking). De door Jolien Soetaert bevroegde studenten geven ook zelf aan dat ze veel hebben aan studerende vrienden (met een functiebeperking) die door hun eigen ervaringen jongere studenten veel tips kunnen geven waardoor zij een betere start kunnen nemen. Ook ikzelf heb veel gehad aan de tips van mijn oudere kotgenoten (met een functiebeperking). Studenten met een functiebeperking moeten natuurlijk niet alleen door andere studenten met een functiebeperking begeleid te worden. Ook medestudenten zonder functiebeperking kunnen een hulp zijn op studievlak. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat bij *peer tutoring* één student wordt toegewezen aan de student (de *tuttee*) die begeleid wil worden.

Het SIHO raadt de onderwijsinstellingen ook aan om binnen het personeel een *tutor* aan te duiden. Hierdoor zouden de studenten beter op maat begeleid kunnen worden. De vraag is natuurlijk of de hogescholen over voldoende financiële middelen beschikken om hiervoor (bekwaam) personeel aan te werven. Er is meer bekwaam personeel nodig om de studenten met een functiebeperking tijdens hun studies te ondersteunen en om hen een vlotte

⁵ Art. 15, 6° Decreet 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijke kansen- en gelijke behandelingsbeleid, *B.S.* 23 september 2008.

⁶ Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, goedgekeurd bij wet 13 mei 2009, *B.S.* 22 juli 2009.

⁷ KG Rb. Gent 15 juli 2009; KG Rb. Leuven van 27 juli 2009; Gent 7 september 2011.

overgang/doorstroming naar werk te bezorgen. Denk maar aan de begeleiding van stagiairs (met een functiebeperking) binnen de onderwijsinstellingen en de (andere) stageplaatsen. Stages zijn immers ‘een springplank naar werk’.

De vraag aan de Vlaamse overheid om meer middelen ter beschikking te stellen is ook een terugkerend fenomeen. We moeten in dit verband wel realistisch blijven gezien de huidige besparingen die de overheden moeten doorvoeren. De *tutors* zullen trouwens zelf ook goed ondersteund moeten worden, wat mogelijk is met allerlei vormen. Zo kunnen ze een beter gezicht krijgen op de behoeften van de *tutees* en hoe ze ermee moeten omgaan.

3.2.4 De nood aan betere communicatie

Een ander heikel punt is de nog steeds mank lopende communicatie, zowel in de relatie tussen studenten en docenten, en tussen studenten en het overige personeel, als tussen het personeel onderling. Vooral de communicatie over de mogelijke redelijke aanpassingen en de noden van de studenten met een functiebeperking moet verbeteren. Er moet meer en tijdig gecommuniceerd worden. Zoals het SIHO aanraadt, kan dit euvel weggewerkt worden door reeds bij de aanvang van het academiejaar elkaar goed te informeren en goede afspraken te maken. De organisatie van vormen en momenten waarop enkele studenten met een functiebeperking getuigen, kan hierbij helpen.

Sommige studenten blijven angstig voor vooroordelen van docenten en vermijden daarom hun noden en de omvang van hun beperking bekend te maken. Daarom moeten docenten meer aangeven hoe zij over studeren met een functiebeperking denken en aangeven waar volgens hen de problemen zijn. Zo kan in dialoog naar oplossingen gezocht worden. Er zullen immers wellicht meer positieve dan negatieve reacties komen. De angstige studenten zullen dan meer op hun gemak zijn. Daarna kan er op een constructieve manier naar oplossingen worden gezocht. Meer informatie verschaffen zal ook helpen om de negatieve reacties te laten wegebben.

Jolien Soetaert benadrukt terecht dat er zeker voor gezorgd moet worden dat de studenten met een functiebeperking een hobby hebben en een goed sociaal leven kunnen opbouwen. Een beter sociaal leven kan op lange termijn ook een grotere zelfredzaamheid teweegbrengen, wat later ook een goed effect op studievlak kan opleveren. Het is dan ook jammer dat de SIHO-gids weinig aandacht besteedt aan de sociale integratie buiten de onderwijscontext. Overleg en samenwerking met de studentenverenigingen en sport- en culturele centra in de buurt van de verschillende campussen is zeker een pluspunt. Zo kan er misschien tot een gemakkelijkere vervoersregeling gekomen worden. De verenigingen kunnen eventueel ook aangepaste initiaties geven in de onderwijsinstellingen zodat de studenten met een functiebeperking minder tijd verliezen. Dit is belangrijk aangezien studenten met een functiebeperking meer tijd nodig hebben om te studeren. Onderwijsinstellingen en verenigingen kunnen daarbij natuurlijk altijd tips vragen aan studenten met een functiebeperking. Dit aspect van het studentenleven moet zeker nog op een andere manier onder de aandacht van de onderwijsinstellingen gebracht worden.

3.2.5 De overgang naar werk

Dat de SIHO-gids ook de belangrijkste tips uit de gids *Op-stap naar werk* bevat, is zeer goed want de overgang van het hoger onderwijs naar werk is zeer belangrijk voor de studenten met een functiebeperking. Deze gids is daarenboven ook ontstaan in samenwerking met ervaringsdeskundigen en personen die met de begeleiding van werknemers met een arbeidshandicap bezig zijn: o.a. mensen van de gespecialiseerde traject-begeleidingsdienst van de VDAB. Er wordt ook naar de respectieve websites van deze organisaties verwezen.

3.2.6 De verspreiding van de gids

Een papieren versie van de SIHO-gids is bezorgd aan de aanspreekpunten voor studenten met een functiebeperking en aan de onderwijsdirecteurs van de verschillende hogescholen en universiteiten. Personen die tijdens de voorstelling van de gids aanwezig waren, hebben ook een exemplaar ontvangen. Daarnaast is ook een digitale versie van de gids op de SIHO-website geplaatst.

De vraag kan gesteld worden of de doelgroep op deze manier wel voldoende bereikt is. De instellingen hebben immers nog andere personeelsleden die werken met/rond studeren met een functiebeperking. Hoewel de aanspreekpunten en de onderwijsdirecteurs de overige personeelsleden wel over de gids kunnen informeren, zou het volgens mij toch beter zijn om de gids rechtstreeks naar de andere betrokken personeelsleden te sturen. Zij kunnen de andere personeelsleden wel over het bestaan van deze gids informeren. De overige personeelsleden zullen de gids wellicht pas echt gebruiken indien ze de gids zelf toegestuurd krijgen. Vormingsmomenten zijn hierbij zeker aan te raden.

Elk personeelslid dat rond/met studenten met een functiebeperking werkt, moet de SIHO-gids zeker eens doornemen. Een papieren versie is daarbij aan te raden. Bij het lezen op een computer kan er immers informatie aan de lezer ontglippen. De digitale versie is natuurlijk ook interessant, zeker voor personen met een visuele beperking die de gids met hun eigen software of computerapparatuur kunnen lezen. Bovendien kan de digitale versie altijd up-to-date gehouden worden.

4 Conclusie

De gids *Succesvol studeren. Tips voor beleid en praktijk* is een goede gids. Hij kan gebruikt worden om de inclusie van studenten met een functiebeperking te bevorderen. Dit geldt zowel qua vorm als qua inhoud. Toch zijn er betreffende de inhoud en de verspreiding van de gids enkele kritische punten op te merken:

1. Het SIHO had bij de opstelling beter gebruikgemaakt van een combinatie van wetenschappelijke artikelen en een bevraging van studenten en docenten. Tijdens deze bevraging hadden de bevroegde studenten en docenten hun ervaringen en de onderdelen waar zij nog graag over geïnformeerd zouden worden, kunnen meedelen.
2. De gids zou beter rechtstreeks verspreid zijn onder alle personeelsleden die rond/met studenten met een functiebeperking werken. Het gevaar is reëel dat een deel van de doelgroep nu niet bereikt is.

Daarnaast is het jammer dat Sophie Jackmaert en Jolien Soetaert hun onderzoek pas begonnen zijn nadat de samenstelling van de gids al vastlag. Deze masterproeven hebben immers nog bijkomende problemen blootgelegd die het best mee in de gids hadden gestaan. We denken daarbij onder meer aan een uniform beleid betreffende ‘redelijke aanpassingen’.